Yeni Türk Alfabesinin Kabulünde Dil Heyetinin Yürüttüğü Çalışmalar[*]

Fahri KILIÇ

Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

E-Mail: kilic_f@ibu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-0882-5811

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 29.01.2020 Kabul Tarihi / Accepted: 26.08.2020

ÖZ

KILIÇ, Fahri, **Yeni Türk Alfabesinin Kabulünde Dil Heyetinin Yürüttüğü Çalışmalar**, CTAD, Yıl 16, Sayı 32 (Güz 2020), s. 797-825.

Türkler, tarihleri boyunca yaşadıkları coğrafyaların ve kültürlerin etkisiyle pek çok farklı alfabeler kullanmışlardır. X. yüzyılda kabul edilen Arap alfabesinin uzun süre kullanılmasından sonra Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Döneminde artan bürokratik ihtiyaçlar ve eğitimin yaygınlaştırılmaması sorunu üzerine dönemin aydınları arasında bir reform yapılmasına dair tartışmalar başlamıştır. Meşrutiyet Döneminde de alfabe ile ilgili tartışmalar büyük bir ilgiyle devam etmiş, bu konuda ileri sürülen bir kısım çözüm önerileri kısmen uygulanmaya başlamış fakat olumlu bir sonuç alınamamıştır. Cumhuriyet dönemindeyse alfabe tartışmaları, sadece

[*] Bu makale, künyesi verilen doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır: Fahri Kılıç, *Yeni Türk Alfabesinin Kabulü ve Öğretiminde Kullanılan Yöntemler-Araçlar*, Ankara Üniversitesi TİTE, Ankara, 2012.

aydınların ele aldığı bir konu olmaktan çıkmış, devletin bir eğitim sorunu olarak değerlendirilmiştir. Eğitimin yaygınlaştırılması için bir an önce Latin alfabesine geçilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu amaçla Latin alfabesine geçiş konusunda incelemeler yapmak üzere Maarif Vekâletinin bünyesinde bir Dil Heyeti kurulmuştur. Dil konusunda uzmanlardan oluşturulan heyet Ankara ve İstanbul'da sürdürdüğü yoğun çalışmaların sonunda Türkçe'nin gramer yapısına uygun Latin alfabesi esasına dayanan bugünkü kullandığımız alfabeyi belirlemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın önerileri doğrultusunda 8 ünlü 21 ünsüz toplam 29 harften oluşan Latin Alfabesi'ne dayalı yeni Türk Alfabesi'nde çift harf tercih edilmemiş, seslerin uluslararası değeri değiştirilmemiş, işaretli harflere mümkün olduğunca az yer verilmiştir. İsmet Paşa tarafından isimlendirilen "Türk Alfabesi" için bir uygulama planı hazırlanmış, kısa sürede kamuoyuna tanıtımı yapılmış, yasası çıkartılmış, Türk tarihinin en önemli kültürel devrimi gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılacaktır. İncelemede alan yazınının dışında, arşiv kaynakları, süreli yayınlar, tetkik eserler ve anılara başvurulacaktır. Elde edilen bulgular ışığında Cumhuriyet Döneminin en önemli kültür devrimlerinden birini oluşturan yeni Türk alfabesinin belirlenmesi aşamasında Dil Heyeti'nin yürüttüğü çalışmalar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türk Alfabesi, Dil Heyeti, Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa

ABSTRACT

KILIÇ, Fahri, **Works delivered by the Language Committee during the Adoption of the new Turkish Alphabet**, CTAD, Year 16, Issue 32 (Fall 2020), pp. 797-825.

Throughout their history, Turks have used many different alphabets under cultural and geographical influence. After long usage of Arabic alphabet adopted in 10th century, upon the increasing bureaucratic needs in the Tanzimat Reform Period and the problem of un-popularized education, a reform discussion began among the intellectuals of the time in the Ottoman Empire. The discussions on the alphabet continued with great interest during the Constitutional Monarchy Period and although some of the solution proposals were partly applied, no positive result was obtained. In the Republican Period, the alphabet discussions were no longer an intellectuals-topic but a State's educational issue. It was decided to immediately adopt Latin alphabet to popularize the education. Thus, a Language Committee was formed within the Ministry of Education to make examinations on transition to Latin alphabet. At the end of intensive works in Istanbul and Ankara, the committee which was formed by

language experts determined the current alphabet based on Latin alphabet that is in line with Turkish grammar. Upon the suggestions of Mustafa Kemal Pasha, no double letters were preferred, no change in the international value of vocals were made as well as the signed letters were used to a bare minimum in the new Turkish alphabet based on Latin Alphabet formed by 8 vowels and 21 consonants, totally 29 letters. Ismet Pasha has named the "Turkish Alphabet" and an action plan was then prepared, released to public soon, enacted and thus the most important cultural revolution of Turkish history was realized. In this research, document analysis technique of qualitative research methods shall be used. In the analysis, archive sources, periodicals, surveys, and memoirs shall be applied except from the body of literature. In consideration of the findings, the works carried out by the Language Committee during the determination of new Turkish alphabet as one of the most important cultural revolutions of the Republican Period will be evaluated.

Keywords: New Turkish Alphabet, Language Committee, Mustafa Kemal Pasha, İsmet Pasha .

Giriş

Türkler tarihleri boyunca göçler ve fetihler nedeniyle çok geniş ve farklı coğrafi alanlara yayılıp yerleşmişlerdir. Bu farklı uygarlık çevrelerine ait dinlerin ve kültürlerin etkisiyle de birçok alfabeyi kullanmışlardır.[1] Türklerde yazı kavramı muhtemelen Çin'den geçmiş olmasına rağmen Türkçenin yazılması için kullanılan ilk yazı Batı kaynaklı, Runik Türk yazısıdır.[2] Ardından da sırasıyla Göktürk alfabesi, Mâni alfabesi, Soğut alfabesi, Uygur alfabesi, Brahmi yazısı, Tibet yazısı, Süryani alfabesi, İbrani alfabesi, Kiril alfabesi, Arap ve Latin alfabeleri ile okuyup yazmışlardır. Bu alfabeler arasında belirli tarihî dönem ve çevrelerde sınırlı ölçüde kalmış olan Soğut, Mâni, Tibet, Brahmi, Süryani ve İbrani alfabeleri bir yana bırakılırsa, yaygın olarak Göktürk, Uygur, Arap, Kiril ve Latin alfabelerini kullanmışlardır. [3]

Orta Asya'da genellikle Göktürk ve Uygur alfabelerini kullanan Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra X. yüzyıldan itibaren çoğunlukla Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nde de uzun yıllar Arap alfabesini kullandıktan sonra On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren alfabenin

[1] Talat Tekin, *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı,* Simurg Yayıncılık, Ankara, 1997, s. 7.

[2] Semih Tezcan, "Türklerde Yazı Kültürünün Başlangıcı ve Gelişimi", *Harf Devrimi'nin 50. Yılı Sempozyumu***,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 41.

[3] Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı,* Akçağ Yayınları, İstanbul, 2000, s. 286.

değiştirilmesi veya ıslah edilmesi gerektiği şeklinde tartışmalar başlamıştır.[4] Bu tartışmaların temelinde Arapça ile Türkçe birbirinden farklı dil ailelerinden gelmesi bulunmaktadır. Arap dili, köken bakımından Sami diller ailesine bağlıdır ve bükümlü bir dildir. Türkçe ise, Altay dil ailesinden gelir ve eklemeli bir dildir. Bu yapısal ayrılık, doğal olarak iki dilin işleyişini ve gramer yapısını birbirinden ayırmıştır. Ayrıca Türkçe, ses yapısı bakımından Arapçanın aksine ünlüler bakımından zengin bir dildir.[5] Bu yüzünden Özelikle Tanzimat Döneminde eğitim ve yazım sorununun artması ile birlikte alfabenin yetersizliği aydınlar tarafından dile getirilmeye başlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Alfabe Tartışmaları

Osmanlı Devleti'nde alfabenin yetersizliğine dair ilk eleştiriler Münif Efendi (Paşa) tarafından 12 Mayıs 1862 tarihinde dile getirilmiştir. Münif Paşa yazı sisteminde ünlü işaretleri kullanılmadığı için bir sözcüğün yerine göre çeşitli biçimlerde okunduğunu, anlamları bilinmeyen Arapça, Farsça kelimelerin ve özel isimlerin doğru yazılamadığını, okunamadığını, Avrupalıların Latin harfleriyle halka kısa sürede okuma yazma öğretebildiğini, matbaada daha kolay basım yapabildiğini, Türklerin de Avrupa alfabelerinde olduğu gibi gerekli olan ünlü işaretlerin harflerin sırasında yazılması halinde, alfabedeki zorlukların ortadan kalkacağını, okuma yazma ve kitap basımının kolaylaşacağını belirtmiştir.[6]

Alfabe tartışmalarına Azerbaycanlı edebiyatçı Mirza Fethali Ahundzade de katılmış, Arap harfleri ile doğru bir okuma-yazma eğitiminin verilmesinin mümkün olmadığını, 1863 yılında Kril ve Latin harflerinden esinlenerek hazırladığı yeni alfabe ile Müslümanlar arasında okur-yazar oranının hızla arttırılabileceğini savunmuştur. Ahundzade kullanılan yazının dini bir yönünün olmadığını, kelimelerin doğru bir şekilde okunup yazılabilmesi için yeni harekelerin oluşturulması ve bu harekelerin (sesli harflerin), harfler sırasında yazılması gerektiğini ifade etmiştir.[7]

Namık Kemal de okuma-yazmayı ve kitap basmayı kolaylaştırmak için, sesli harflerin ilave edilerek, Türkçe'nin yapısına uymayan bazı harflerin alfabeden çıkartılmasıyla alfabede ıslahatın yeterli olacağını, yeni bir alfabenin alınmasının doğru olmadığını, bunun kültürel köklerimizden kopma anlamına geldiğini

---

[4] M. Şakir Ülkütaşır, *Atatürk ve Harf Devrimi,* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s. 20.

[5] Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 76.

[6] Feyziye Abdullah Tansel, *Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri*, Ankara, 1953, s. 224.

[7] Mustafa Canpolat, "Arap Yazılı Türk Alfabesinin Gelişmesi", *Harf Devrimi'nin 50.Yılı Sempozyumu*, Ankara, 1991, s. 54.

belirtmiştir.[8] Gaspıralı İsmail Bey ise Arap harflerinin, Türkler arasında ortak bir bağ oluşturduğunu, değiştirilmesinin gerekli olmadığını ancak daha kullanışlı bir alfabe için ıslaha ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bunun için imlayı kolaylaştıracak, sesli harfleri kullanmayı sağlayacak sade bir alfabe geliştirilirse Türkler arasında dil birliği sağlanabileceğini ifade etmiştir.[9]

II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra doğan özgürlük ortamının da etkisiyle alfabe tartışmaları artarak devam etmiştir. Arnavutluk'ta 2-8 Eylül 1909 tarihinde Latin alfabesine geçilmesi ile birlikte Hüseyin Cahit, Celal Nuri, Abdullah Cevdet ve Kılıçzade Hakkı gibi aydınlar alfabede ıslah yerine köklü bir değişikliği savunmaya başlamışlardır. Batıcılık düşüncesine sahip bu aydınlar Arap alfabesinin Türklüğe ve Müslümanlığa ait bir yazı olmadığını, Türklerin daha önce başka yazılar da kullandığını Arap alfabesini de sonradan aldığını belirterek bir an önce Latin Alfabesinin alınması gerektiğini belirtmişlerdir.[10] Buna karşın, Dr. Milaslı İsmail Hakkı Bey, Süleyman Nazif, Recaizade Mahmut Ekrem gibi aydınlar da kurdukları Islah-ı Huruf Cemiyeti ile alfabede bir ıslahatın daha yararlı olacağını savunmuşlardır.[11]Türkçü aydınlar Türkler arasında yoğun olarak kullanılan Arap Alfabesinin değiştirilmesi halinde kültürel bağların kopacağını ileri sürmüşlerdir.[12]

Alfabe tartışmalarının yoğun olarak yaşandığı bu dönemde Harbiye Nazırı olan Enver Paşa da konuya dahil olmuştur. Bu dönemde askeri yazışmalarda standart bir yazı sistemi oluşturmak[13] amacıyla, Huruf-ı Munfasıla, Huruf-ı Mukataa, Hatt-ı Cedid, Hatt-ı Enverî, Ordu Elifbası ve Alman Yazısı gibi isimlerle anılan yeni yazının kullanılmasına karar verilmiştir.[14] Bu kararın ardından Harbiye Nezareti, 1 Mayıs 1914'ten itibaren yalnız askeri makam ve kıt'alar arasında yapılan her türlü haberleşmede, harfler "huruf-ı munfasıla" yöntemi ile yazılmaya başlamıştır.

Ancak bu uygulamalar, beklenilen kolaylığı sağlayamamış, aksine, haberleşme başta olmak üzere yazışmalarda yeni anlaşmazlıkların doğmasına ve askerî yazışmaların gecikmesine neden olmuştur.[15] Ayrıca bitişik harflerle 30 sayfada

---

[8] Hüseyin Yorulmaz, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Alfabe Tartışmaları*, İstanbul, 1995, s. 15.

[9] Fahri Kılıç, *Yeni Türk Alfabesinin Kabulü ve Öğretiminde Kullanılan Yöntemler-Araçlar*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2011, s. 24.

[10] Muhammet Erat, "Osmanlı'da Alfabe Tartışmaları" *Türkler Ansiklopedisi*, C. 15, s. 158.

[11] Yasemin Doğaner, "Yeni Türk Harflerinin Türk Basınındaki Yankıları", *80. Yılında Türk Harf İnkılabı Uluslararası Sempozyumu,* Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 388.

[12] *İçtihad,* 31 Ekim, 1911.

[13] Hüseyin Sadoğlu, *Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul, 2003, s. 220.

[14] *Tanin*, 12 Mart 1914.

[15] *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)* Dahiliye Emniyet-i Umumiye Kalemi (DHEUMKLU)

yazılan bir kitap yeni yazıyla 60 sayfada yazıldığı için maliyetleri arttırmış bu da eleştirilere yol açmıştır. Enver Paşa'nın bütün zorlamalarına rağmen uygulama başarısız olmuş ve I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla tekrar eski usul yazışma yöntemine dönülmüştür.[16] Fakat Osmanlı Devleti'nde alfabe tartışmaları alfabede Islahat ve Latin alfabesinin kabul edilmesi kapsamında savaş yılları boyunca devam etmiştir.

Cumhuriyet Döneminde Alfabe Tartışmaları

Cumhuriyet Döneminde alfabe konusunda basın organlarında yer alan yayınlar, tartışmalar kamuoyunun bu konudaki duyarlılığını arttırmıştır. Konu, hükûmet ve meclis gündemine ilk defa 25 Şubat 1924 günü TBMM'de yapılan bütçe görüşmeleri esnasında girmiştir.[17] Saraçoğlu Şükrü Bey, eğitim ve öğretimin yaygınlaşamamasının sebebi olarak gördüğü Arap asıllı alfabe ile okuma yazmanın güç olduğunu ifade etmesiyle başlamış,[18] ardından TBMM'de Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilmesi ile bu konudaki tartışmalar artarak devam etmiştir.[19]

Bu arada Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de 26 Şubat-6 Mart 1926 tarihleri arasında yılında düzenlenen I. Uluslararası Türkiyat Kongresi'nde, Türk topluluklarının Latin alfabesine geçmesine karar verilmiştir. Bu karar Sovyetler Birliği sınırları içerinde yaşayan Türk topluluklarının çoğunluğunda uygulanmaya başlanmıştır.[20] Bu gelişme üzerine Türkiye'de Latin alfabesine karşı çıkan Türkçü aydınlar da Latin alfabesinin alınmasına karşı çıkmaktan vazgeçmişlerdir. Özelikle kültür birliğini savunan Türkçü aydınlar ve Türk Ocağı gibi kuruluşların alfabe değişikliğine destek vermeye başlamışlardır.[21]

Cumhuriyet döneminde ilk defa alfabenin devlet içinde bir sorun haline geldiğini, eğitimin yaygınlaştırılamadığını Maarif Vekili Mustafa Necati Bey dile getirmiştir. Bu sorunun çözümü için Maarif Vekâletinin bünyesinde köklü bir hazırlık yapıldığını, 22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı yasayla bir Dil Heyetinin

---

[16] Falih R. Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2009, s. 437.

[17] *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, II. Dönem*, C. 6, Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası, Ankara, 1961-1977, s. 48.

[18] Zeynep Korkmaz, *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1992, s. 17.

[19] Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 49.

[20] Hatice Şirin User, *Başlangıçtan Günümüze Türk Yazı Sistemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s. 223.

[21] Kâmil Veli Nerimanoğlu, "1926-I. Bakû Türkoloji Kurultayı ve Atatürk'ün Harf Devrimi" *80.Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 109-113.

kurulmasına karar verildiğini belirtmiştir.[22] TBMM tarafından bir dil heyetinin kurulmasına karar verilmesine rağmen 1928 yılına kadar bu heyet için herhangi bir üyenin ataması yapılmamıştır.[23]

TBMM'nin bu kararının ardından 28 Mart 1926'da Akşam Gazetesinde Latin alfabesinin kabul edilip edilmemesi konusunda dönemin tanınmış yazarlarının ve bilim adamlarının katıldığı bir anket düzenlenmiştir. Anket ile üç soru yöneltilmiştir: *"Latin harflerini kabul etmeli miyiz? Kabul edersek menfaatimiz nedir, kabul edersek zararımız ne olabilir? Bu mesele etrafındaki nokta-i nazarınızı lütfeder misiniz?"* Büyük yankı uyandıran ankete verilen cevaplar, Akşam Gazetesinde 1926 yılının Nisan-Mayıs aylarındaki nüshalarında yayımlanmıştır. Ankete katılan 16 kişiden sadece üç tanesi Latin harflerinin kabulü yönünde kararlarını bildirmişlerdir.[24]

Olumlu görüş bildiren bu üç isim, İçtihad dergisi sahibi Abdullah Cevdet, Galatasaray Lisesi Edebiyat Öğretmeni Refet Avni (Aras) ve Freiburg Üniversitesi Doğu Dilleri Bölümünden Emekli Müderris Mustafa Hamit'tir. Olumsuz görüş bildirenler ise, Ali Canip (Yöntem), Ali Ekrem (Bolayır), Muallim Cevdet (İnançalp), İbrahim Alaaddin (Gövsa), Necip Asım (Yazıksız), Avram Galanti (Bodrumlu), Hüseyin Suat (Yalçın), Halil Nimetullah (Öztürk), Velet Çelebi (İzbudak), İbrahim Necmi (Dilmen) ve Halit Ziya (Uşaklıgil)'dir.[25]

Bu gelişmelerin aksine, 1926 yılında Türkiye'nin iç dinamikleri henüz alfabe değişikliği için uygun koşullar içermemektedir. Mustafa Kemal Paşa'ya karşı tasarlanan İzmir Suikastı rejimin kendini koruma önceliğini ortaya çıkartmıştır. Bu beklenmedik gelişmenin yanı sıra, devlet bürokrasisinin önemli bir kısmıyla hükûmet başkanı da dâhil olmak üzere hükûmet ve Darülfünun üyelerinin çoğu Latin alfabesinin alınabileceğine ve uygulanabileceğine inanmıyorlardı. Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 yılında Nutuk için yaptığı hazırlıklar, sunumu ve basılması gibi çalışmalar, kendi kuşağının Nutuk'u okumasını istemesi gibi düşünceler alfabe değişikliğinin bir yıl daha ertelenmesine yol açmıştır.[26]

Alfabe değişikliğiyle ilgili ilk resmi görüşler, 1927 yılında TBMM Başkan Yardımcısı Hasan (Saka) Bey tarafından 1927 Ağustos'unda ifade edilmiştir. Ardından da Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Ekim ayındaki kongresinde İsmet

---

[22] Faik Reşit Unat **(**1953) "Latin Alfabesinden Türk Alfabesine", *Türk Dili***,** Ankara, s. 721-735.

[23] Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek- Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 233.

[24] *Akşam,* 3, 13, 29, 30 Nisan 1926.

[25] Agah Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1949, s. 396.

[26] Bilal Nuri Şimşir, *Türk Yazı Devrimi,* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s.82

Paşa tarafından, alfabe değişikliğinin düşünüldüğü açıklanmıştır. Adalet Bakanı, Mahmut Esat (Bozkurt) Bey, Türk Ocakları'nda 8 Ocak 1928'de yaptığı konuşmada *"Mensubu olmakla yegâne şeref duyduğum ırkımın bir gün güzel dilini Latin harflerle ifade ettiğini görmeği hararetle dilediğimi söylemekten men-i nefs edemem."* diyerek bu konudaki düşüncelerini ifade etmiştir. [27]

Başvekil İsmet Paşa da 8 Mart 1928 Perşembe günü ziyarette bulunduğu Ankara Türk Ocağı'nda Merkez ve Hars üyeleri, Latin harflerine geçiş konusu ile ilgili çeşitli fikirler öne sürmüş, kültürel ve siyasal açıdan çeşitli sorunlara yol açabileceğini ifade etmişlerdir. Maarif Vekili Mustafa Necati Bey de 22 Nisan 1928'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Maarif Bütçesi görüşülürken Kocaeli Milletvekili Kılınçoğlu Hakkı Bey'in Latin harflerinin kabul edilmesi ile ilgili yönelttiği bir soruya verdiği cevapta Cumhuriyet Halk Fırkası'nın II. Büyük Kongresi'nde alınan karar gereğince çalışmaların başlatıldığını belirtmiştir.[28]

Türkiye'de alfabe değişikliğine doğru gidişin ilk önemli belirtisi, beynelmilel rakamların kabul edilmesi olmuştur. Kanun tasarısı, 20 Mayıs 1928 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde oybirliği ile kabul edildikten sonra, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından da 24 Mayıs 1928 tarihinde onaylanmıştır. Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında 1288 numaralı Kanun, 28 Mayıs 1928 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.[29] Ancak ülkedeki bütün kurumların mali kayıtlarında yeni rakamlarla düzenlemelerin yapılabilmesi komisyonların görüşleri ve müzakereler sonunda yapılan değişikliklerle onaylanan kanunla bütün resmi yazışmalarda 1 Haziran 1929 tarihinden itibaren Beynelmilel rakamların kullanılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, resmî dairelerde evraklara verilecek tarihlerin yeni rakamlarla nasıl yazılacağına dair Talim Terbiye Kurulu ve ilgili Dil Heyeti tarafından bir rapor hazırlanmış, uygulamada yaşanılacak sorunlara karşı standart bir yazım kuralı getirilmiştir. Örneğin, Nafia Vekâleti kendi memurlarına gönderdiği yazıda rakamların yazılış sırasını vererek, bundan böyle tarihlerin sağdan sola doğru yani 17.6.1928 gibi yazılacağını belirtmiştir. [30]

Beynelmilel rakamların kabulü ve uygulanmaya başlanması Latin asıllı Türk alfabesinin kabulüne doğru giden yolda atılan önemli bir adım olmuştur. Zira tasarı için yapılan görüşmeler sırasında yapılan konuşmalar, ilgili bakanlara

---

[27] Rekin Ertem, *Elifbe'den Alfabe'ye, Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi,* Dergâh Yayınları, İstanbul, 1991, s. 207

[28] Ahmet Bekir Palazoğlu, *Atatürk İnkılâpları (Milletin Çağdaşlaşması),* Türk Hava Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 215-216.

[29] *Resmî Gazete,* 28 Mayıs 1928, s. 800.

[30] *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, BCA* Fon Kodu: 30. 10. 0. 0, Dosya No: 9824, Yer No: 117.816. 25., Tarih: 5.8.1928.

sorulan sorular ve verilen cevaplar, artık alfabe konusunun açıkça dile getirildiğini ve değişiklik yapma zamanının yaklaştığını göstermiştir.

Dil Heyetinin Çalışmaları

Beynelmilel rakamların kabul edilmesinden sonra, İcra Vekilleri Heyeti, "Alfabe" konusunu incelemek, yazı hakkında ortaya atılan çeşitli görüşleri tespit etmek ve kanaatlerini bildirmek üzere 23 Mayıs 1928 tarihinde yeni bir Dil Heyeti'nin kurulmasına karar vermiştir.[31]

Dil Heyeti üyelerinin isimleri şunlardır: Mardin Mebusu Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Afyon Mebusu Ruşen Eşref (Ünaydın,), Bolu Mebusu Falih Rıfkı (Atay)[32], Talim Terbiye Kurulu Başkanı Mehmet Emin (Erişirgil),Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi Mehmet İhsan (Sungu), Talim ve Terbiye Kurulu Üyesi Avni (Başman), Darülfünun Müderrisi Ragıp Hulusi (Özdem, Darülfünun Müderrisi Ahmet Cevat (Emre), Hariciye Vekâleti Mensubu İbrahim Osman (Grantay) ile birlikte daha sonra bu encümene Celal Sahir (Erozan), İbrahim Necmi (Dilmen), Ahmet Rasim, İsmail Hikmet (Ertaylan) ve Fazıl Ahmet (Aykaç) Beyler de dâhil edilmiştir. Heyette üçü milletvekili üçü Maarif Vekâleti üst düzey bürokrat ve üçü de uzman toplam dokuz kişi görev almış, çalışmaların genişlemesi üzerine beş üye daha kurula katılmıştır. Kurul, biri yazı, diğeri dilbilgisi alanında çalışmak üzere "Dil Encümeni" ve "Alfabe Encümeni" olarak iki alanda çalışmalarını sürdürerek, Latin alfabesinin kabulü konusunda hazırlıklara başlamıştır.[33]

Dil Encümeni, yeni bir alfabe, gramer yapısı ve uygulama yöntemi ile ilgili olarak öncelikle bazı ilkeler belirlemiştir. Bu ilkelere göre, millî bir Türk alfabesi oluşturulacak, yeni alfabede çift harf bulundurulmayacak, seslerin uluslararası değerleri değiştirilmeyecek, işaretli harflere mümkün olduğunca az yer verilecektir.[34] Dil Encümeni, 26 Haziran 1928 günü başladığı yeni Türk alfabesi projesini, 12 Temmuz 1928'de bitirme noktasına gelmiş, Başvekil İsmet Paşa da 17-19 Temmuz tarihlerindeki toplantılara katılarak, görüşlerini belirtip bu yeni alfabeye "Türk Alfabesi" ismini vermiştir.[35]

Dil Encümeni, altı haftalık yoğun bir mesai sonunda çalışmalarını tamamlamış, Encümen adına üyelerden Ahmet Cevat, Gramer Raporu'nu,

---

[31] Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C. 5, İstanbul, 1977, s. 1760-1761.

[32] Falih Rıfkı Atay bu dönemde Bolu Mebusu olmasına rağmen Başvekalet kararnamesinde sehven İstanbul mebusu olarak belirtilmiştir. Cemal Avcı, *III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000, s. 28.

[33] *BCA*, Fon Kodu: 30. 18.1.1., Sayı No: 6645, Yer No: 29.032. 20., Tarih: 23.5.1928. Ek: 1

[34] *Milliyet*, 22 Eylül 1928.

[35] *Vakit*, 31 Temmuz 1928.

İbrahim Osman da Alfabe Raporu'nu hazırlamıştır.[36] Raporlar, 1 Ağustos 1928 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda Falih Rıfkı Atay tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya sunulmuştur. Raporda, İtalyan, Fransız, İngiliz, Alman, İspanyol, Portekiz, Rumen, İsveç, Fin, Macar, Polonya, Çek, Hırvat ve Arnavut alfabeleri incelenerek Latin alfabesi esasına dayanan yeni Türk alfabesinin, şu harflerden oluştuğu belirtilmektedir: [37]

"a, b, c, ç, d, e, f, g, h, i, ı, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ş, t, u, v, w, x, y, z"

Rapora göre, yeni Türk alfabesini oluşturan harfler ve ses değerleri ile okunuşları da şu şekildedir:

"a (a), b (be), c (ce), ç (çe), d (de), e (e), f (ef), g (ge), h (ha), i (i), ı (ı), j (ji), k (ka), l (el), m (em), n (en), o (o), p (p), q (ku), r (er), s (es), ş (eş), t (te), u (u) v (ve), w (çift vv), x (iks), y (ye), z (ze)."

Raporun sonunda, "…*yeni imlâmızdaki hususiyetlerin mahiyeti sarf raporunun kıraatinden sonra anlaşılabilecektir.*" sözleriyle yeni Türk alfabesinin daha iyi anlaşılabilmesi için Ahmet Cevat tarafından bir gramer raporunun hazırlandığı belirtilmektedir.[38]

Mustafa Kemal Paşa, Encümen üyeleri adına Falih Rıfkı tarafından kendisine sunulan alfabe ve gramer raporunu uzun süre inceledikten sonra yeni alfabenin harfleri ve grameri üzerine bazı değişiklikler yapılmasını tavsiye etmiştir.[39] Bunun üzerine Ankara'dan İstanbul'a gelen Dil Encümeni çalışmalarını yeni katılan üyelerle birlikte gündüzleri Galatasaray Lisesi'nde geceleri de Dolmabahçe Sarayı'nda sürdürmüştür.[40] Çalışmalar sonunda Encümen tarafından da Mustafa Kemal Paşa'nın önerileri haklı bulunmuş ve bazı yeni düzenlemeler yapılmasına karar verilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Dil Encümeni ile alfabe konusunda sağlanan bu uzlaşmayı 4-5 Ağustos 1928 gecesi Başvekil İsmet Paşa'ya yeni Türk harfleriyle yazdığı mektupta bildirmiştir. "*Sevgili kıymetli kardaşım*" diyerek başladığı

---

[36] Dil Encümeninin Alfabe Raporu'nun yeni harflerle ilgili bölümü önce Vakit gazetesinde yayınlanmış, daha sonra da tamamı kitap olarak basılmıştır.

[37] *Elifba Raporu*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928, s. 7.

[38] Temuçin Faik Ertan, "Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü Bir Dergi: Muhit", *Kebikeç, İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi,* Yıl: 2, S. 5, 1997, s. 17-35.

[39] Mustafa Kemal Paşa, encümen raporunu sunan Falih Rıfkı Bey'e Encümenin yeni yazıyı tatbik etmek için ne kadar bir süreyi ön gördüğünü sormuş, kısa vadede beş yıl uzun vade de on beş yıllık bir süreyi öngördüklerini söyleyince bu iş ya üç ayda olur ya da hiç olmaz cevabını vermiştir. Atay, *age*, s. 479.

[40] Dil Encümeninin İstanbul'daki toplantılarına katılan İsmet Paşa'nın önerisi ile mevcut üyelere ilave olarak Celal Sahir, İbrahim Necmi, Ahmed Rasim, Reşat Nuri (Güntekin), Besim Atalay, Veled Çelebi, Yaşar (Ziraatçi), Hamid Zübeyir (Koşay), Gyula Meszaros da katılmıştır. Ertem, *age.,* s. 220.

mektupta harflere son şekli vermek için encümen üyeleriyle anlaştığını, teklif ettiği ve değiştirdiği noktaların komisyonca da uygun bulunduğunu belirtmiştir.

"Dolma Bağçe: 4-5/8/1928 Yeni Harflarla I-M.

İSMET'E

Sevgili, kıymetli kardaşım,

Mektubunuzu büyük zevkle okudum. Çok mütehassıs ve müstefid oldum.

Temas ettiğiniz ve intac etmekte olduğunuz işler hakkında virdiğiniz izahat ne tatminkârdır.

Büyük politika yapmak isteyen yeni fransisi sefiri, her şeyden evvel, cenup hududumuza karşı yapılmakda olan münasebetsizliklere nihayet virdirmelidir.

Yeni elifbamızın kat'i şeklini tespit hususunda, bulunan komisyon azası ile mutabık kaldık. Benim ta'dil ettiğim noktaları hüsn-ü telekki ettiler.

Muhabbet ve hasretlerimin size pek azını iblağ edebilecek bu mektubumun, eminim ki yeni Türk harflarının, lisan ve lehcemizi, tamamen ifadeye khafi geldiği hakkındaki fikrinizi te'yid idecektir. Muhabbet, hasret, iştiyak, temenni-i muvaffakıyyat.

GAZİ M. KEMAL"

Mustafa Kemal Paşa'nın önerileri doğrultusunda, Dil Encümeni, Galatasaray Lisesi'nde 6 Ağustos 1928'de son düzenlemelerin yapılması amacıyla Maarif Vekili Mustafa Necati Bey başkanlığında bir toplantı daha yapmıştır. Toplantıda bazı Türkçe seslerin nasıl gösterileceğine, Türkçeye geçmiş Arapça ve Farsça kelimelerin karşılıklarının bulunmasına ve Türkçenin ortak lehçesi olarak da İstanbul lehçesinin belirlenmesine karar verilmiştir.[41]

Akabinde Dil Encümeninin uygun gördüğü son değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, raporda gösterilmeyen harflerin majüskül (büyük) şekilleri ve el yazısı ile yazılış şekilleri harfler tablosuna eklenmiş, tablodan q, w, x gibi Türkçede ses karşılığı bulunmayan harfler çıkarılarak yerlerine Türkçede ses karşılıkları bulunan ö, ü, ğ harfleri ilave edilmiştir. Bunların yanı sıra bazı harflerin okunuşu da f (fe), l (le), m (me), n (ne), r (re), s (se), ş (şe) olarak yeniden belirlenmiş, tablodaki (ı) harfinin yeri de "i" harfi ile değiştirilmiştir.[42]

Dil Encümeninin belirlediği Latin esasına dayanan bu yeni Türk alfabesinin en önemli özelliklerinden birisi Türkçe ve Latince harf değerleri ile

[41] Dil Encümeni üyeleri arasında İstanbul lehçesi üzerine tartışma çıkmış, bir kısmı özellikle azınlık dillerinin etkisindeki İstanbul lehçesini istememiş, fakat çoğunluk Türk kültürünün, Türk dilinin en gelişmiş lehçesi olarak İstanbul lehçesinin kabul edilmesini ileri sürmüştür. Emre, *age.,* s. 326.

[42] Agop Dilaçar, "Alfabemizin 30. Yıldönümü", *Türk Dili*, C. VII, S. 83, 1 Ağustos 1958, s. 540.

Avrupalıların kullandığı harf değerlerinin benzer olmasıdır. Ancak klasik Latin alfabesinde kullanılan beş sesli harf Türkçe için yetersiz olduğu için Almanların kullandığı "ö" ve "ü" harfleri de alınmıştır. Ayrıca, Fransızcadan aksan sirkonfleksli (â, î, û, y, j) Romence'den (ş), İspanyolcadan (ñ), Azerbaycan ve Arnavutçadan (ç) ve (ğ), harfi yeni Türk alfabesine eklenmiştir.[43]

Yeni Türk alfabesi için belirlenen esaslar gereği, bazı alfabelerde c, ç, ş, j gibi sesleri ifade etmek için kullanılan, ikili (Diagraphe; ch, sh, sz,cs, yh gibi), üçlü (Trigraphe; sch, tch gibi), dörtlü (Tetragraphe; tsch, dsch, szcz gibi) harfler yerine, tek harfli (Monographe) yazı sistemi benimsenmiştir. Bazı Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinde, c, s, z gibi harflerin üzerinde bulunan ayırt edici işaretler (Diacritique) yerine, ç ve ş harflerinin altına konulan çengel (Cédille) esası tercih edilmiştir.[44]

Ahmet Cevat (Emre) Bey'in hazırladığı Gramer Raporuna göre, yabancı kökenli sözcükler için "uzatma" (^) ve "kesme" (') işaretlerinin kullanılması benimsenmiştir. Örneğin îman, dârülfûnun, âlî, ta'mir, mes'ud, tama', te'min'de olduğu gibi bu işaretlerin hangi amaçla ve nasıl kullanılacağı yeni harflerle yazılarak gösterilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Gramer Raporu'ndaki işaretlerin bir kısmını gereksiz bularak çıkarılmasını önermiştir. Bu öneriler doğrultusunda yeniden düzenlenen Gramer Raporu'nda bazı işaretler çıkartılmış, yalnız aynı yazılıp farklı anlamları olan kelimeleri ayırt etmek için kesme (') işaretinin (tab'an: yaradılışça, taban: zemin örneğinde olduğu gibi) kullanılması uygun bulunmuş, uzatma (^) işaretine ise uzatma (âdet, millî) ile birlikte yumuşatma (rüzgâr, kâse) amacıyla kullanılmasına karar verilmiştir.[45]

Gramer Raporu'na göre, Türkçe sözcüklerin mümkün olduğunca konuşulduğu gibi yazılması yöntemi benimsenmiş, bu amaçla fonetik kurallara uygun olması için sert ünsüzlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu kurala göre artık "gelmişdir" yerine "gelmiştir" "d" yerine "t", veya "b" yerine "p" harfi gibi kullanılacaktır.[46]

Dil Encümeni'nin İstanbul'da bir hafta süren toplantılarının sonunda Latin harfleri esasına göre 31 harften oluşturulan yeni Türk alfabesi şu şekildedir;[47]

---

[43] "Aksan Sirkonfleks"i, kelimeleri uzatmaya ve inceltmeye yarayan şapka biçimindeki işaretlere verilen addır. Ğ harfini Dil Encümeni Türkçenin fonetiğine uygun olarak saptamıştır.

[44] Ülkütaşır, *age.,* s. 62.

[45] Arzu E. Öztürk, "Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde Yazım Kuralları ve Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler", 80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 242-244.

[46] Şimşir, *age.,* s. 158.

[47] Dil Encümeni tarafından belirlenen alfabedeki gh, kh, harflerinin, yeni Türk alfabesinin tanıtımı için düzenlenen yurt gezilerinde halk tarafından karıştırıldığının anlaşılması üzerine

"a, b, c, ç, d, e, f, g, gh, ğ, h, ı, i, j, k, kh, l, m, n, o, ö, p, r, s, ş, t, u, ü, v, y, z."

Nihayet komisyon tarafından Latin harfleri esasına dayalı Yeni Türk alfabesi gramer ve imla kuralları ile birlikte hazır hale getirilmiştir.[48] Dil Encümeninin bu çalışmalarının yanı sıra üç kişiden oluşan Latin alfabesi komisyonu da 12 Ağustos 1928 tarihinde Latin alfabesinin ve özellikle Fransız alfabesinin, Türk yazı değişikliği hususundaki incelemelerini tamamlayarak "Modifications" başlığı taşıyan bir rapor hazırlamıştır.[49] Fransız kültürünün etkisinde hazırlanan rapor, Fransızcayı esas alan 22 harften oluşan bir alfabenin benimsenmesini önermiş, fakat dikkate alınmamıştır.[50]

Dil Heyeti bu çalışmalarla birlikte, Muhtasar Türkçe Gramer, Yeni Türk Alfabesi, İmla ve Tasrif Şekilleri, Yeni Türk Yazısı ve İlk Kıraat, Halk Dershanelerine Mahsus Türk Alfabesi, İmla Lügati ve Seçme Yazılar adlı yayınları da hazırlamıştır. Ankara'da 28 Haziran 1928'de çalışmalarına başlayan Dil Heyeti, 5 Aralık 1928'de İcra Vekilleri Heyeti kararı ile Maarif Vekâlet'ine bağlanarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Dil Heyeti çalışma esaslarını belirleyen bir yönetmelik de hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur.[51] Dil Heyeti Talimatnamesi gereğince kurulan Büro Heyetine Mehmet Emin, Ragıp Hulusi, Ahmet Cevat, Talim Terbiye Heyeti Azası Avni ve Kütüphaneler Müdürü Hasan Fehmi Beylerin tayinine ve heyete Mehmet Emin Bey'in başkanlık etmesine karar verilmiştir.[52] Bu büroya daha sonra Erenköy Lisesi Edebiyat Öğretmeni Reşat Nuri Bey de İcra Vekilleri Heyeti kararı ile atanmıştır.[53]

Dil Heyetinin çalışma sahası genişledikçe üye sayısında da artışlar olmuştur. Bu kapsamda İcra Vekilleri Heyeti kararı ile sekiz kişi daha ilave edilmiştir.[54] Ayrıca Dil Heyeti tarafından hazırlanan Türkçe Sözlük'te yer alan Fen, Kimya, Botanik, Tıp, Anatomi gibi Fen konularında uzmanlıklarından yararlanılan

---

kullanılmasından vazgeçilmiş, 31 harf olan alfabe, bugün kullanılan 29 harften oluşan alfabeye dönüşmüştür. Kılıç, *agt.,* s.65.

[48] Abdullah Bağdemir, *Alfabe Raporu,* Nobel Yayınevi, Ankara, 2019, s.9.

[49] Bu arada pek çok çevreden Türkçe için Latin esasına dayanan alfabe projeleri ortaya atılmış, Dil Encümeni bunların bir kısmını inceleyip bilimsel olanlarından faydalanmıştır. Alfabe projesi gönderenlerden bir kısmı şunlardır: Bolu'dan Hocazade Ömer Fevzi Bey, 5. Kolordu Komutanı Naci Paşa, Selanik'ten Agop Artiyan, İstanbul'dan Edmond Manazaganyan Efendi, Ankara'dan Kaymakam Ali Bey, Newyork'tan Abdullah Hamdi Bey, Robert Kolej Fonatik Mualimi Edmond Tilly. Londra'dan Mister Grand Brown. Gülmez, *age.,* s. 216.

[50] Ankara Doğu Araştırma Merkezi, "Dil Encümeni Çalışmaları ve Latin Alfabesi Komisyonunun Modıfıcatıons'u", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,* S. 9-10, İstanbul, Kasım-Aralık 1985, s. 63-67.

[51] *BCA* 30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 05.12.1928.

[52] *BCA* 30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 26.12.1928. Ek:2

[53] *BCA* 30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 20.02.1929. Ek:3

[54] *BCA* 30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 06.02.1929.

müderris ve muallimlere de mesaileri için İcra Vekilleri Heyeti kararıyla ödenek aktarılmıştır.[55] Bu arada ilk defa beş yıldır Türkiye'de bulunan bir yabancı Macar etnografya uzmanı Mesaroj'da Dil Heyetine İcra Vekilleri Heyeti kararıyla dahil edilmiştir.[56] Dil Heyeti 1931yılında çalışmalarını sona erdirmiştir. Dil Heyetinin 1928 yılından 1931 yılına kadar sürdürdüğü çalışmaların karşılığı olarak bütçeye ek ödenek ayrılmış, yapılan çalışmaların ücretleri ödenmiştir. Dil Heyeti üyelerinin bir kısmı sadece anılan çalışmaları yapmakla kalmamış aynı zamanda belirlenen alfabeyi kamuoyuna tanıtma görevini de üstlenmişlerdir. Örneğin, Ahmet Cevat (Emre) Vakit, İbrahim Necmi (Dilmen) Milliyet, Falih Rıfkı (Atay) da hem Milliyet hem de Hâkimiyet-i Milliye'de alfabe konusundaki yazılarıyla yeni Türk alfabesini topluma tanıtmışlardır. [57]

Yeni Türk Alfabesi'nin Tanıtılması

Yeni Türk Alfabesi'nin belirlenmesi için sürdürülen hazırlıklar 6 Ağustos 1928 tarihinde tamamlanmıştır. Bundan sonra sıra artık yeni alfabeyi kamuoyuna duyurmaya gelmiştir. Bu amaçla Mustafa Kemal Paşa, 9-10 Ağustos 1928 gecesi Sarayburnu'nda Gülhane Parkı'nda kamuoyuna duyurmuştur. Mustafa Reşit Paşa'nın Tanzimat Fermanı'nı ilan ederek, siyasal ve sosyal dönüşümü başlattığı yerden, yaklaşık bir asır sonra büyük bir kültürel dönüşümü Mustafa Kemal Paşa başlatmıştır.

Cumhuriyet tarihinin en önemli inkılâplarından birini gerçekleştirmek için sıra yeni Türk alfabesinin kamuoyuna tanıtılmasına gelmiştir. Öncelikle Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da alfabe çalışmaları sırasında kaldığı Dolmabahçe Sarayı'nda, yeni harflerin biçimlerini ve harflerin ses değerlerini tanıtmak için seri konferanslar düzenlenmiştir.[58] Bu amaçla görevlendirilen Dil Encümeni

---

[55] *BCA* 30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 26.02.1930.

[56] *BCA* 30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 21.06.1930.

[57] Dil Heyeti'nin bu çalışmaları için kurulan ilk Dil Heyeti'nin aksine, 1928-1933 yılları arasındaki bütçelere ödenekler ayrılmıştır. Bu ödenekler heyet üyeleriyle memur ve müstahdemlerin ücreti (ücret-i huzur), harcırah, eserlerin telif, tercüme ve matbaa (neşir) masarifi (harçları), masarif-i idare, kitap ve mecmua bedelleri için harcanmıştır. Bu amaçla Dil Heyetinin çalışmaları için 1928 yılı bütçesine 10.000 lira ödenek belirlenmiş, daha sonraki yıllar için bu ödenek dört katına çıkarılarak 1929 ve 1930 yıllarında 40.000'er lira olmuştur. Dil Heyetinin 1930'dan sonra çalışma yoğunluğunu ve hızını kaybetmesiyle birlikte 193l'de Heyet için ayrılan ödenek 7.285,74 liraya düşürülmüş, 1932 ve 1933 bütçelerinde de heyet için, sembolik olarak birer lira ayrılmıştır. Böylece altı yılda Dil Heyetine genel bütçeden 97. 287,74 lira ödenek ayrılmıştır. Bu harcama kalemlerinden başka 1928 ve 1929 bütçelerinde yer alan "Yeni Türk harflerinin iltizam eylediği masraf" kaleminde yer alan Dil Heyeti için huzur hakkı harcaması yapılması için birinci yılda 464.000 lira ikinci yılda 120.000 lira ayrılmıştır. H. Cevahir Kayam, "Harf Devriminde Devlet Harcamaları", *80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 246.

[58] *Milliyet,* 12 Ağustos 1928.

üyelerinden İbrahim Necmi (Dilmen), tarafından, milletvekilleri ile cumhurbaşkanlığı erkânına yeni harflerin biçimlerini ve harflerin ses değerlerini açıklayan tanıtım konferansları verilmiştir.[59]

Bu tanıtım konferanslarına katılanların özellikle de milletvekillerinin alfabe konusunda hazırlıklı gelmeleri için uyarıda bulunulmuştur.[60] Cumhurbaşkanlığı adına genel sekreter Saffet Bey, bu konudaki tebliği milletvekillerine şu sözlerle iletmiştir:

> "…Yeni Türk harfleri ile okuyup yazma hakkında Dolmabahçe Sarayı'nda konferans verilecektir. Birinci Konferansa 25 Ağustos 1928 Cumartesi günü saat beşte başlanacaktır. Anılan gün ve saate Muhterem Mebus arkadaşların yeni Türk harflerini öğrenmiş olarak Dolmabahçe Sarayı'na teşrif buyurmalarını… İstirham ederim.".[61]

Dolmabahçe Sarayı'nda 25 Ağustos 1928 tarihinde düzenlenen ikinci tanıtım konferansında da İbrahim Necmi Bey tarafından yeni Türk alfabesinin esasları anlatılmıştır.[62] Konferansa başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, TBMM Başkanı, Başvekil, vekiller, milletvekilleri, İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı ile birlikte Dil Encümeni üyeleri de katılmıştır. Yeni Türk alfabesinin tanıtım dersi seklinde geçen konferansta İbrahim Necmi Bey'in dışında Mustafa Kemal Paşa da yeni alfabe ile ilgili olarak bazı açıklamalarda bulunmuştur.[63] Konferansa katılanlar arasında özellikle "k" ve "g" harfleri ile ilgili yoğun tartışmalar yaşanmışsa da Dil Encümeninin verdiği karar üzerinde uzlaşmaya varılmıştır.

Bu arada Dil Heyetinin diğer üyeleri de Ankara'da yeni Türk alfabesini tanıtıp öğretmeye başlamışlardır. Öncelikle yeni harfleri öğretecek öğretmenlerin yeni alfabeyi öğrenmeleri için 17 Ağustos'ta ilköğretim öğretmenlerine, 18 Ağustos'ta da ilköğretim müfettişlerine yeni Türk alfabesini öğretme kursları açılmıştır.[64] Bu kapsamda yeni Türk alfabesini devlet memurlarına ve öğretmenlere öğretmek için Ankara'da ilk kurs, Türk Ocağında,

---

[59] Aynı yer.

[60] *Milliyet,* 25 Ağustos 1928.

[61] *Cumhuriyet,* 27 Ağustos 1928.Ek: 4

[62] Konferansa Mustafa Kemal Paşa'nın yanı sıra Başvekil İsmet Paşa, TBMM Başkanı Kazım Paşa, Dâhiliye Vekili Şükrü Bey, Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü Bey, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü (Aras) Bey, Kolordu Komutanı Şükrü Naili Paşa, İstanbul Vali Vekili ve Belediye Başkanı Muhittin (Üstündağ), Dil Encümeni Üyelerinden Falih Rıfkı, Yakup Kadri, Ruşen Eşref, Ahmet Cevat Bey ve 80 kadar milletvekili de katılmıştır. *Cumhuriyet,* 25 Ağustos 1928.

[63] *Milliyet,* 25 Ağustos 1928.

[64] Serpil Sürmeli, "Türk Basınında Harf İnkılâbı", *80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu,* Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 281.

Talim Terbiye ve Dil Heyeti üyelerinden İhsan (Sungu) Bey tarafından 23 Ağustos 1928 tarihinde verilmiştir.[65]

İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda 29 Ağustos 1928 günü yapılan üçüncü tanıtım toplantısına ilgi daha da yüksek olmuş, Türkiye Büyük Millet Meclisi, hükûmet, askerî ve sivil yönetim, basın, üniversite temsilcileri ile İstanbul'da bulunan tanınmış aydınların büyük bir kısmı katılmıştır.[66] Yeni Türk alfabesi ile ilgili olarak yapılan bu son tanıtım konferansı sırasında birçok katılımcı fikirlerini açıklamışlardır. Yoğun tartışmaların ardından Başvekil İsmet Paşa da yeni alfabenin gerekliliğini, Dil Encümeninin bulduğu bu yeni alfabenin tamamen bir Türk alfabesi olduğunu ve bunu yürürlüğe sokma konusundaki hükûmetin kararlılığını belirtmiştir. İsmet Paşa'nın konuşmasının ardından Mustafa Kemal Paşa'nın önerisiyle Harf İnkılabının misakı kabul edilen üç maddeden oluşan bir karar, katılımcıların oybirliğiyle alınmıştır. İbrahim Necmi (Dilmen) tarafından ders verilen tahtaya yazılan karar, katılanlar tarafından da not edilmiştir. Kararın maddeleri şöyledir:

1-Milleti cehaletten kurtarmak için kendi diline uymayan Arap harflerini terk edip Latin esasından Türk harflerini kabul etmekten başka çare yoktur.

2-Komisyonun teklif ettiği alfabe, hakikaten Türk alfabesidir, kat'idir, Türk milletinin bütün ihtiyaçlarını temin etmeğe kâfidir.

3-Harf ve imla kaideleri, lisanın ıslahını, inkişafını ve millî zevki takip ederek tekâmül edecektir.[67]

Latin alfabesi esasına dayalı yeni Türk alfabesinin Dolmabahçe Sarayı'ndaki tanıtım konferansları başarıyla sonuçlanmıştır. Konferans sırasında benimsenen görüşlerin doğrultusunda sıra artık bu alfabenin kısa sürede halka tanıtılmasına gelmiştir. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım Paşa, Başvekil İsmet Paşa ve özellikle Maarif Vekili Mustafa Necati Bey ile diğer milletvekillerinin öncülüğünde büyük bir tanıtım kampanyası

---

[65] Kursun açılacağı, 22 Ağustos'ta Maarif Vekâlet'ince bütün vekâletlere önceden duyurulmuştur. *BCA*, Fon Kodu: 180.9.0.0, Yer No: 2.11.1., Tarih: 22.9.1928.

[66] Dolmabahçe Konferanslarına basın adına Akşam gazetesinden Necmettin Sadak, Son Saat gazetesinden Hakkı Tarık (Us) ve Mehmet Tarık (Us), Milliyet gazetesinden Ethem İzzet (Benice) ve Ahmet Şükrü (Esmer), Fransızca Milliyet gazetesinden Reşat Nuri, Cumhuriyet gazetesinden Abidin Dâver, Vakit gazetesinden Semih Rıfat, Servet-i Fünun dergisinden Ahmet İhsan (Tokgöz) Cem dergisi adına Cemil Bey ve ayrıca çeşitli gazetelerde yazan Ahmet Rasim, Celal Nuri (İleri), Veled Çelebi (İzbudak), Kemal Salih, yazar ve şairlerden, Halit Ziya (Uşaklıgil), Mahmut Esat, Celal Sahir (Erozan), Halit Fahri (Ozansoy), Aka Gündüz, Ahmet Haşim, Yusuf Ziya (Ortaç), Orhon Seyfi (Orhon), Peyami Safa, Ali Canip (Yöntem) gibi tanınmış kişiler katılmıştır. Ayrıca Darülfünun'dan Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Dil Encümeni üyelerinden Ahmet Cevat (Emre), Mehmet Emin (Erişirgil), Ragıp Hulusi (Özdem), Fazıl (Aykaç) ve İbrahim Necmi Bey de hazır bulunmuşlardır. *Milliyet,* 30 Ağustos 1928.

[67] Ülkütaşır, *age.,* s. 77.

başlatılmıştır. Bu amaçla Mustafa Kemal Paşa, 23 Ağustos - 23 Eylül tarihleri arasında Tekirdağ, Bursa, Çanakkale, Maydos, (Eceabat), Gelibolu, Sinop, Samsun, Turhal, Tokat, Sivas, Şarkışla ve Kayseri illerini kapsayan yurt gezilerine çıkmıştır. Ülkenin değişik bölgelerine düzenlenen yurt gezileri ile yeni alfabeyi topluma tanıtırken basın kurumları başta olmak üzere CHF teşkilatları, Türk Ocakları, Muallim Birlikleri, Darülfünun ile birlikte mevcut bütün yaygın ve örgün eğitim kurumlarının olanakları da kampanyaya dâhil edilmiştir. [68]

Mustafa Kemal Paşa, yurt gezilerini tamamlayıp Ankara'ya döndükten sonra edindiği izlenimler sonucunda yeni Türk alfabesinin uygulanmasında birtakım güçlüklere yol açabilecek bazı kuralların üzerinde değişikler yapılmasını istemiştir.[69] Bunun üzerine Dil Encümeni'nin de onayıyla yazım kurallarında şu dört konuda değişiklikler yapılmıştır:

1- Soru edatı olan "mi, mı, mü, mu", genellikle ayrı yazılır, ama kendisinden sonra başka ekler varsa onlarla birleşerek yazılmalıdır, geldi mi ve geliyor musunuz? ben miydim? gibi.

2- Bağlantı edatı olan "ki" ve dahi anlamındaki "de, da" ayrı yazılır, örneğin gördüm ki geliyor, sen de gel, o da gelsin gibi.

3- Bağlama işareti olan çizgi (-) tire kalkmıştır. Örneğin eskiden demir-dir, Ahmet-le, gelir-ken, mert-çe, yarın-ki yerine, demirdir, Ahmetle, gelirken, mertçe, yarınki gibi.

Ayrıca çeşitli yazım sorunlarına yol açan (g) ve (k) harflerini ince okutmak gerektiği zaman bunların (h) harfi ile bileşik yazılması kuralı da değiştirilmiştir. Bu kural, özellikle Arapça ve Farsça sözcüklerin yazımında, (Vekhalet, müstakhil, şevkh gibi) kullanılması için düşünülmüşse de halk tarafından pek kavranamamıştır. Bu konuda yapılan başvurular üzerine Mustafa Kemal Paşa, güçlük çıkartan bu yazım kuralının değiştirilmesine karar vermiştir.

4- Farsça asıllı sözcüklerdeki bağlama çizgisi de kalkmıştır; terkip işareti olan sesli harfler ilk kelimenin sonuna bitişir, örneğin hüsn-ü nazar yerine hüsnü nazar gibi.[70]

Mustafa Kemal Paşa ve Dil Encümenin kararlarıyla yeni Türk alfabesinin yazım kuralları ile ilgili yapılan bu değişikliklerle alfabe değişikliğinin en önemli aşamasında artık sona gelinmiştir. Önce Dolmabahçe Sarayı'nda aydınların sonra da yurt gezileri ile halkın görüşleri ile belirlenen değişiklikler, Dil Encümeninin ve Mustafa Kemal Paşa'nın onayından geçtikten sonra yeni Türk

[68] *Milliyet,* 30 Ağustos 1928.

[69] *Hâkimiyet-i Millîye*, 25 Eylül 1928, *Cumhuriyet*, 25 Eylül 1928, *Milliyet*, 25 Eylül 1928.

[70] *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 540-541.

alfabesinin yazım kuralları oluşturulmuştur. Bu değişiklikler üzerine 25.000 sözcüğü kapsayan yeni "İmla Lügati" kısa sürede hazırlanarak Devlet Basımevinde basılıp, dağıtımı yapılmaya başlanmıştır.[71]

Başvekil İsmet Paşa'nın Yeni Türk Alfabesi'ni Uygulama Planı

Başvekil İsmet Paşa alfabe değişikliği fikrine, Enver Paşa'nın alfabede ıslah girişiminin başarısızlığını karargahında bulunan bir subay olarak çok yakından yaşadığı için başlangıçta olumlu bakmamıştır. Hatta Mustafa Kemal Paşayı da bürokraside ve başta kendisi de dâhil olmak üzere özel alanlarda uygulamanın zor olduğuna ikna ederek alfabe değişikliğini iki yıl geciktirmiştir. Ancak, başlangıçta karşı çıkmasına rağmen şartlar olgunlaşıp yeni Türk alfabesinin kabulüne karar verilmesinden sonra topluma benimsetilmesi için olağanüstü çaba sarf etmiş bürokraside alınması gereken tedbirler için bir uygulama programı hazırlatmıştır.[72]

Programa göre her bakanlıkta ve her genel müdürlük bünyesinde yeni yazı dersleri verilecektir. Kursların öğretmenleri Maarif Vekâleti tarafından görevlendirilecektir. Devlet görevlileri 1928 yılının Ekim ayının sonuna kadar yeni yazıyı öğrenmiş olacaklardır. Yeni yazı derslerinden hiçbir memur kesinlikle muaf tutulmayacaktır. Programın eksiksiz uygulanması için Maarif Vekâleti ve diğer vekâletler arasında iş birliği sağlanacaktır.[73]

Program gereğince her il ve ilçede yeni yazı dersleri açılacak, bu derslerin öğretmenleri Maarif Vekâleti tarafından görevlendirilecektir. Askeri birimlerde de yeni yazı derslerini Maarif Vekâleti'nin yetiştireceği subaylar verecektir. Jandarma teşkilatında da yine aynı yöntem uygulanacak, Vekâlet'in eğittiği jandarma subaylar yeni yazıyı jandarmalara öğretecektir. Programa göre okullarda o yıl yeni Türk alfabesi ile okuma yazma eğitimi verildikten sonra o yılın müfredat programına devam edilecektir. Askeri ve diğer kurumlara bağlı okullarda da aynı uygulama yapılacaktır. Posta Telgraf Teşkilatına bağlı birimler için öncelikli bir program yürütülerek, PTT hizmetlerinin kesintiye uğramaması için acil tedbirler alınacaktır.[74]

Program kapsamında basının yeni yazıya geçişi konusunda da bazı önlemler alınacaktır. Öncelikle Hâkimiyet-i Milliye gazetesi kısa sürede tamamen ve yeni harflerle basılmaya başlanacaktır. Vilayet matbaalarının bir an önce yeni harfleri

[71] Şimşir, *age.,* s. 200.

[72] Abdi İpekçi, *İnönü Atatürk'ü Anlatıyor,* Cem Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 43-45.

[73] Şimşir, *age.,* s. 231.

[74] İhsan Sungu, "Harf İnkılabı ve Millî Şef İsmet İnönü", *Tarih Vesikaları Dergisi*, Maarif Vekâleti Yayınları, S.1, 1941, s. 10-19.

tedarik etmesi sağlanacaktır. Ayrıca Anadolu Ajansı'nın yeni harfleri bir an önce kullanması da teşvik edilecektir.[75]

Programa göre mahkemelerdeki görevliler de öteki devlet görevlileri gibi yeni yazı kurslarından geçirilecek, adliye teşkilatının bu konudaki diğer gereksinimleri de Maarif Vekâleti tarafından karşılanacaktır.[76]

Bu kapsamda halka yeni yazının öğretilmesi için, Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk Ocakları ve bütün özel kuruluşlar görev alacaklardır. Resmi halk dershanelerinin sayıları hızla artırılacak, bir "Halk Mecmuası" çıkarılacaktır. Ayrıca yeni Türk alfabesine uygun bir stenografi oluşturulacaktır. Programın dokuzuncu bölümünde ise, "Şirketler, cemiyetler yeni yazıyı öğretmek için hazırlıklara başlayacaklardır. Ziraat ve Emlak Bankası ile sermayesinin yarısından fazlası kamu sermayesi olan şirketler, devlet memurları gibi yeni yazı eğitimi göreceklerdir. Ayrıca yasaların, yönetmeliklerin, resmî cetvellerin, defterlerin, sicillerin yeni yazıya çevrilmesi; okul kitaplarının, halk yayınlarının yeni harflerle basımı; Millî Kütüphane'nin, Devlet Basımevinin ve Dökümhanenin yeni yazıya geçişi Maarif Vekâleti'nin hazırlayacağı esaslar çerçevesinde gerçekleştirilecektir.[77]

Böylece İsmet Paşa'nın girişimleriyle daha Harf İnkılâbı yasası çıkmadan iki ay önce yeni yazının uygulamasına geçilmesi için hazırlıklara başlanmıştır. Kendisinin bu kararlılığı sayesinde Cumhuriyet tarihinin en köklü inkılâbı, tahmin edilenden çok daha kısa sürede başarıyla gerçekleştirilmiştir. İsmet Paşa, yeni Türk alfabesini uygulama kararlılığını sadece kamu ile sınırlı tutmamış, kendisi de özel yaşamında bir daha eski alfabeyi kullanmamıştır.[78]

Yeni Türk alfabesinin uygulaması sırasında Maarif Vekili Mustafa Necati Bey başta olmak üzere özellikle Maarif teşkilatı da ülke genelinde büyük bir özveriyle çalışmıştır. Bu dönemde yeni Türk alfabesi ile yeni ders kitapları basılmış, okullarda yeni alfabeyle eğitime başlanmış, Millet Mekteplerinin açılması için bütün hazırlıklar tamamlanmış, hatta bir de Talimatname hazırlanmıştır.[79]

Yurdun her tarafında Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Başbakan, bakanlar, milletvekilleri, ordu komutanları, valiler, aydınlar ve memurların çabasıyla yeni Türk alfabesi tanıtılmış ve öğretilmeye başlanmış, devlet işlerinin bu yazı ile yürütülmesi, öğretimin yeni Türk harfleriyle yapılması için gerekli hazırlıklar

---

[75] Nuray Özdemir, "Yeni Türk Alfabesinin Kabulü Sonrasında Türkiye'de Gazete Promosyonları", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, S.28, Ankara, 2018, s.139, ss. 135-162.

[76] Şimşir, *age.,* s. 204.

[77] Sungu, *agm,* s. 10-19.

[78] *Milliyet,* 13 Kasım 1967.

[79] *Cumhuriyet,* 2 Ocak 1928.

tamamlanmıştır. Sıra, yeni Türk alfabesinin kabul edilmesi için yasal zorunlulukların yerine getirilmesine gelmiştir. Harf İnkılabı'nın, kanunî alt yapısının oluşturulması için hükûmet tarafından 1 Kasım 1928 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bir kanun tasarısı sunulmuştur. Hükûmetin teklif ettiği yasa tasarısı, TBMM'de kısa sürede gerekli komisyonlar kurularak ve üzerinde müzakereler yapılarak 1 Kasım 1928 günü kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa da 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'u onaylamıştır.[80] Kanun, 3 Kasım 1928 günü Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. [81]

11 maddeden oluşan "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun"a göre; Kanun yayımlandıktan sonra bütün devlet dairelerinde, özel kurumlarda Türk harfleriyle yazılı yazılar kabul edilecek, uygulama tarihi devlet işlerinde 1929 yılının Ocak ayını geçmeyecek, ancak basılı evrakın ve defterlerin yazılması 1929 yılı Haziran ayına kadar sürebilecektir (madde: 3). Halktan gelecek dilekçelerin Arap harfleriyle olanlarının kabulü 1929 Haziranı'nın birinci gününe kadar devam edecektir (madde: 4). Her türlü levha, gazete, duyuru ve yayımlar ise 1928 Aralık ayının başından itibaren Yeni Türk harfleriyle çıkarılacaktır (madde: 5). Ayrıca 1929 Ocak ayından itibaren bütün kitaplar yeni harflerle basılacaktır (madde: 5). Resmi ve hususi zabıtlarda, 1930 Haziran başına kadar Arap harfleri kullanılabilecektir (madde: 6).[82]

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'un kabulünden sonra bazı vekâlet ve dairelerin 1928 yılı bütçelerinin, zorunlu olmayan kalemlerinden kesintiler yapılarak 400.000 liralık bir mali kaynak oluşturulmuştur. Bu ödeneğin yarısı, dışarıdan ithal edilecek yeni Türk harflerinin satın alınması için diğer yarısı da tiraj kaybeden gazetelerin desteklenmesi, okul kitaplarının basılması ve halk dershaneleri ile millet mekteplerinin ihtiyaçları için kullanılacaktır.[83] Ancak Millet Mektepleri açıldıktan sonra karşılaşılan yoğun ilgi nedeniyle artan mali gereksinimler ek bütçe kanunları ve yerel imkânlarla karşılanmaya çalışılmıştır.

Yeni Türk alfabesinin halka benimsetilmesi, tanıtılması ve öğretilmesi için Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde pek çok görsel, işitsel yöntemler-araçlar kullanılmış, başta Millet Mektepleri olmak üzere çeşitli yaygın halk eğitim kursları açılmıştır. Millet Mektepleri'nde yaklaşık iki buçuk milyon kişiye yeni harflerle okuma yazma öğretilmiş, eski alfabeyle iki yüz yılda basılan otuz bin kitap, yeni alfabeyle on beş yılda basılmış, beş yüz civarında kütüphane açılmış, gazetelerin tirajları kısa sürede artmıştır. Ayrıca, kullanılan yeni yazı devlet

[80] *TBMM Kanunlar Dergisi*, C. 7, s. 1.

[81] *Resmî Gazete*, 3 Kasım 1928, s. 1030.

[82] Aynı yer.

[83] *TBMM Zabıt Ceridesi,* III. Dönem, C. 5, s.11

bürokrasisinin standartlaşmasını, ortak bir lehçenin ve dilin oluşmasını da sağlamıştır.[84]

Sonuç

Arap dilinin ses yapısıyla Türk dilinin ses yapısı arasındaki sistem ayrılığı ve Türk dili için Arap alfabesinin uyumsuzluğu dolayısıyla Arap ve Fars dillerinin etkisi altında kalınmıştır. Bu nedenle, Türkçe'nin kendi gramer yapısı içinde gelişemediği için bir kültür diline dönüşmesi de güçleşmiştir. Bu sorunun giderilmesi için Tanzimat döneminden Cumhuriyet dönemine kadar alfabe konusunda yapılan tartışmalarda, iki temel görüş ortaya çıkmıştır: Birincisi Arapça, Farsça kelimelerin imlasına dokunulmadan, Türkçe kelimelerde imlaya yeni işaretler ekleyerek yazının okunduğu gibi yazılmasını sağlamak, ikincisiyse Latin alfabesini kabul etmektir. Bu iki görüş çerçevesinde yaşanan alfabe tartışmaları, Cumhuriyet'in ilk döneminde, Latin esasına dayalı Yeni Türk alfabesi kabul edilinceye kadar devam etmiştir.

Cumhuriyet döneminde siyasi devrimler gerçekleştirildikten sonra kültür devrimlerinin en önemlisi olan alfabe değişikliğini gerçekleştirmek üzere bir Dil Heyeti kurulmuştur. Latin alfabesi esasına dayanan millî bir Türk alfabesi belirlemek için alanındaki uzmanlardan seçilen Heyet, İstanbul konuşma dilini esas alarak oluşturacağı alfabede, Latin harflerini kullanan Avrupa devletlerinin alfabe örneklerini inceleyerek, Türkçeye nasıl uygulanacağını tespit edecektir. Heyet Ankara ve İstanbul'da sürdürdüğü yoğun mesai sonunda Mustafa Kemal Paşa'nın da önerileri doğrultusunda yeni Türk alfabesini meydana getirmiştir. Yeni Türk alfabesinin fonetik olmasına ve harflerin uluslararası ses değerlerini korumasına çalışılmış, çift ya da üçlü seslere yer verilmemiş, her sese karşılık tek harf ilkesi benimsenmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın yurt gezilerinde gördüğü okuma ve yazma yanlışlıklarına yol açan kuralar Dil Heyeti tarafından değiştirilmiştir. Böylece yazım kuralları ile birlikte yeni Türk alfabesi nihai şeklini almıştır.

Başvekil İsmet Paşa başlangıçta karşı çıkmasına rağmen şartlar olgunlaşıp yeni Türk alfabesinin kabulüne karar verilmesinden sonra topluma benimsetilmesi için olağanüstü çaba sarf etmiş bürokraside alınması gereken tedbirler için bir uygulama programı hazırlatmıştır. Böylece İsmet Paşa'nın girişimleriyle daha Harf İnkılâbı yasası çıkmadan iki ay önce yeni yazının uygulamasına geçilmesi için hazırlıklara başlanmıştır. Kendisinin bu kararlılığı sayesinde Cumhuriyet tarihinin en köklü inkılâbı, tahmin edilenden çok daha kısa sürede başarıyla uygulanmaya başlanmıştır.

---

[84] Fahri Kılıç, "Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi", *Atatürk Yolu Dergisi,* s.16. C. 61, Ankara, 2017, ss.207-248. s. 233.

Yurdun her tarafında Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Başbakan, bakanlar, milletvekilleri, ordu komutanları, valiler, aydınlar ve memurların çabasıyla yeni Türk alfabesi tanıtılmış ve öğretilmeye başlanmış, devlet işlerinin bu yazı ile yürütülmesi, öğretimin yeni Türk harfleriyle yapılması için gerekli hazırlıklar tamamlanmıştır. Ardından da TBMM'de 1 Kasım 1928 günü kabul edilen 1353 sayılı "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun", Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından onaylandıktan sonra 3 Kasım 1928 günü Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Harf İnkılâbının geniş kapsamı ve toplum üzerindeki etkisi, hiç kuşkusuz onu, inkılâpların en önemlisi ve en zor olanı yapmıştır. Yasal düzenlemelerle gerçekleştirilen öteki inkılâplardan çok farklı olan alfabe değişikliği için hiçbir inkılâp sırasında yapılmayan ölçüde ön çalışmalarda bulunulmuştur. Yapılan çalışmalar sonrasında uygulama başlatılmış, kısa sürede kabul görmüş, son aşama olarak yasa çıkarılmıştır. Böylece alfabe değişikliği, önce yaygın olarak topluma benimsetilmiş, daha sonra yasal uygulamaya geçilmiştir. Uygulama aşamasındaki kararlılık, yöntem-metot çeşitliliği ve gayretli çalışma ile beklenilenden daha az zamanda yeni Türk alfabesine geçilmiştir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Fon Kodu: 30. 10. 0. 0, Dosya No: 9824, Yer No: 117.816. 25., Tarih: 5.8.1928.

Fon Kodu: 180.9.0.0, Yer No: 2.11.1., Tarih: 22.9.1928.

Fon Kodu: 30. 18.1.1., Sayı No: 6645, Yer No: 29.032. 20., Tarih: 23.5.1928.

30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 05.12.1928.

30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 26.12.1928.

30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 20.02.1929.

30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 06.02.1929.

30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 26.02.1930.

30-18-1-2 / Kararlar Daire Başkanlığı (1928) 21.06.1930.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Dahiliye Emniyet-i Umumiye Kalemi (DHEUMKLU)

Süreli Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Hâkimiyet-i Milliye

İçtihad

Milliyet

Resmî Gazete

Tanin

TBMM Kanunlar Dergisi

TBMM Zabıt Ceridesi

Vakit

Kitap ve Makaleler

(1985) Dil Encümeni Çalışmaları ve Latin Alfabesi Komisyonunun Modıfıcatıons'u, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,* Sayı 9-10, Kasım-Aralık, s. 63-67.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV (1991), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

ATAY Falih Rıfkı (2009) *Çankaya,* Pozitif Yayınları, İstanbul.

AVCI Cemal (2000) *III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı Ve Faaliyetleri (1927-1931),* Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

BAĞDEMİR Abdullah (2019) *Alfabe Raporu*, Nobel Yayınevi, Ankara.

CANPOLAT Mustafa (1991) Arap Yazılı Türk Alfabesinin Gelişmesi, *Harf Devrimi'nin 50.Yılı Sempozyumu*, Ankara, s. 54.

DİLAÇAR Agop (1958) Alfabemizin 30. Yıldönümü, *Türk Dili*, C. VII, S. 83 s. 540.

Elifba Raporu, (1928) Devlet Matbaası, İstanbul.

ERAT Muhammet (2002) "Osmanlı'da Alfabe Tartışmaları" *Türkler Ansiklopedisi*, C. 15, Ankara, s. 154-160.

ERGİN Osman (1977) *Türk Maarif Tarihi*, C. 5, İstanbul.

ERGÜN Mustafa (1982) *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.

ERTAN Temuçin Faik (1997) Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü Bir Dergi: Muhit, *Kebikeç, İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi,* Yıl: 2, S. 5, s. 17-35.

DOĞANER Yasemin (2009) Yeni Türk Harflerinin Türk Basınındaki Yankıları, *80. Yılında Türk Harf İnkılabı Uluslararası Sempozyumu*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul. s 387-395.

ERTEM Rekin (1991) *Elifbe'den Alfabe'ye, Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi,* Dergâh Yayınları İstanbul.

GÜLENSOY Tuncer (2000) *Türkçe El Kitabı,* Akçağ Yayınları, İstanbul.

İPEKÇİ Abdi (1968) *İnönü Atatürk'ü Anlatıyor,* Cem Yayınevi, İstanbul.

KAYAM H. Cevahir (2009) Harf Devriminde Devlet Harcamaları, *80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu***,** Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 246.

KILIÇ Fahri (2011) *Yeni Türk Alfabesinin Kabulü ve Öğretiminde Kullanılan Yöntemler-Araçlar*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

------------------ (2017) Yeni Türk Alfabesinin Yaygın Eğitim Yoluyla Öğretilmesi, *Atatürk Yolu*, Cilt. 61, Sayı. 16, Ankara.

KORKMAZ Zeynep (1992) *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu, Ankara.

LEVEND, Agah Sırrı, (1949) *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

NERİMANOĞLU Kâmil Veli (2009), 1926-I. Bakû Türkoloji Kurultayı ve Atatürk'ün Harf Devrimi *80.Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu*, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 109-113.

ÖZDEMİR Nuray (2018) Yeni Türk Alfabesi'nin Kabulü Sonrasında Türkiye'de Gazete Promosyonları, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi CTAD*, Sayı 28, Ankara, ss. 135-162.

ÖZTÜRK Arzu E (2009) Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde Yazım Kuralları ve Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler, *80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu,* Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 242-244.

PALAZOĞLU Ahmet Bekir, *Atatürk İnkılâpları (Milletin Çağdaşlaşması),* Türk Hava Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

SADOĞLU Hüseyin, *Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*, İstanbul, 2003, s. 220.

SUNGU İhsan (1941) Harf İnkılabı ve Millî Şef İsmet İnönü, *Tarih Vesikaları Dergisi*, Maarif Vekâleti Yayınları, S.1, Ankara, s. 10-19.

SÜRMELİ Serpil (2009) Türk Basınında Harf İnkılâbı, *80. Yılında Türk Harf İnkılâbı Uluslararası Sempozyumu,* Yeditepe Üniversitesi Yayınları, s. 279-286.

ŞİMŞİR Bilal Nuri (1992) *Türk Yazı Devrimi,* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

TANSEL Feyziye Abdullah (1953 *Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri*, Ankara.

TEKİN Talat (1997) *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı,* Simurg Yayıncılık, Ankara.

TEZCAN Semih (1991) Türklerde Yazı Kültürünün Başlangıcı ve Gelişimi, *Harf Devrimi'nin 50. Yılı Sempozyumu*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

TUNÇAY Mete (1999) *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek- Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

TURAN Şerafettin (1990) *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

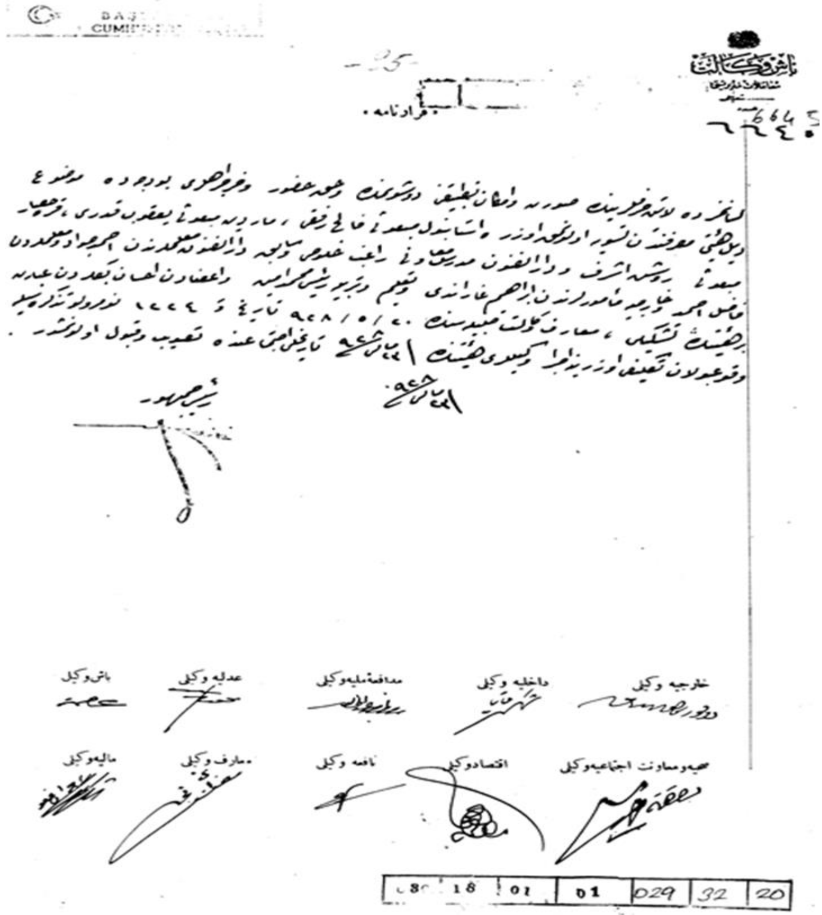
UNAT Faik Reşit (1953) Latin Alfabesinden Türk Alfabesine, *Türk Dili*, Ankara, s. 721-735.

USER Hatice Şirin (2006) *Başlangıçtan Günümüze Türk Yazı Sistemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

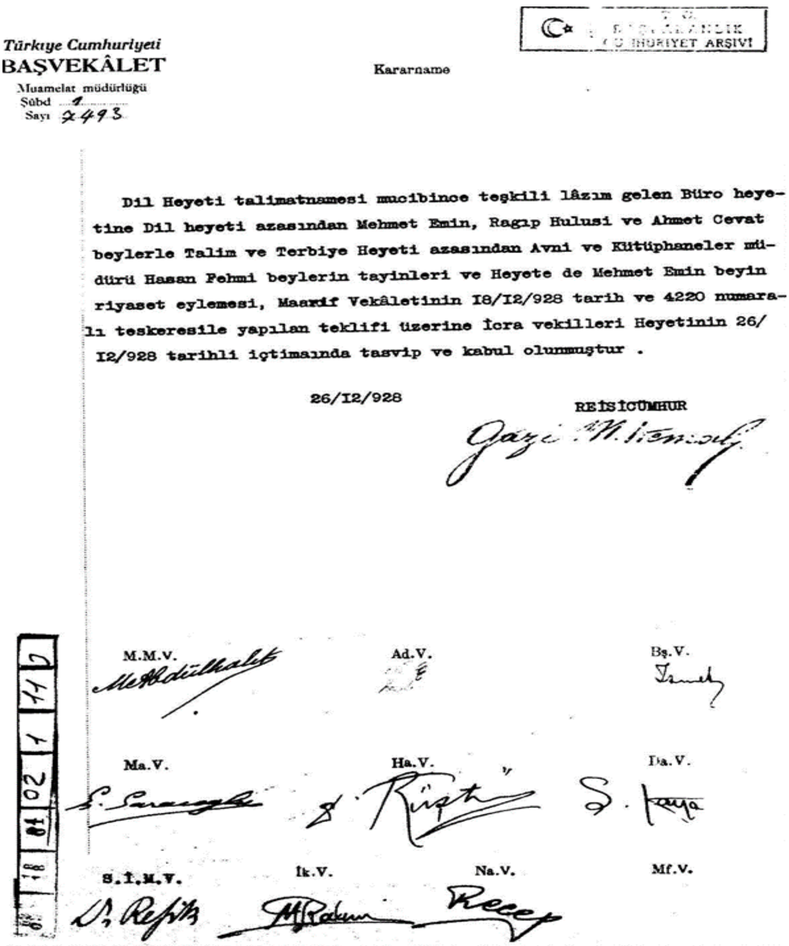
ÜLKÜTAŞIR M. Şakir (2000) *Atatürk ve Harf Devrimi, Atatürk Kültür*, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

YORULMAZ Hüseyin (1995) *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Alfabe Tartışmaları*, İstanbul.

Ekler

Ek-1: Dil Heyeti Üyelerinin Atama Kararnamesi (23 Mayıs 1928)

T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Türkiye Cumhuriyeti
BAŞVEKÂLET
Muamelat müdürlüğü
Şube 1
Sayı 2493

Kararname

Dil Heyeti talimatnamesi mucibince teşkili lâzım gelen Büro heyetine Dil heyeti azasından Mehmet Emin, Ragıp Hulusi ve Ahmet Cevat beylerle Talim ve Terbiye Heyeti azasından Avni ve Kütüphaneler müdürü Hasan Fehmi beylerin tayinleri ve Heyete de Mehmet Emin beyin riyaset eylemesi, Maarif Vekâletinin 18/12/928 tarih ve 4220 numaralı teskeresile yapılan teklifi üzerine İcra vekilleri Heyetinin 26/12/928 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

26/12/928

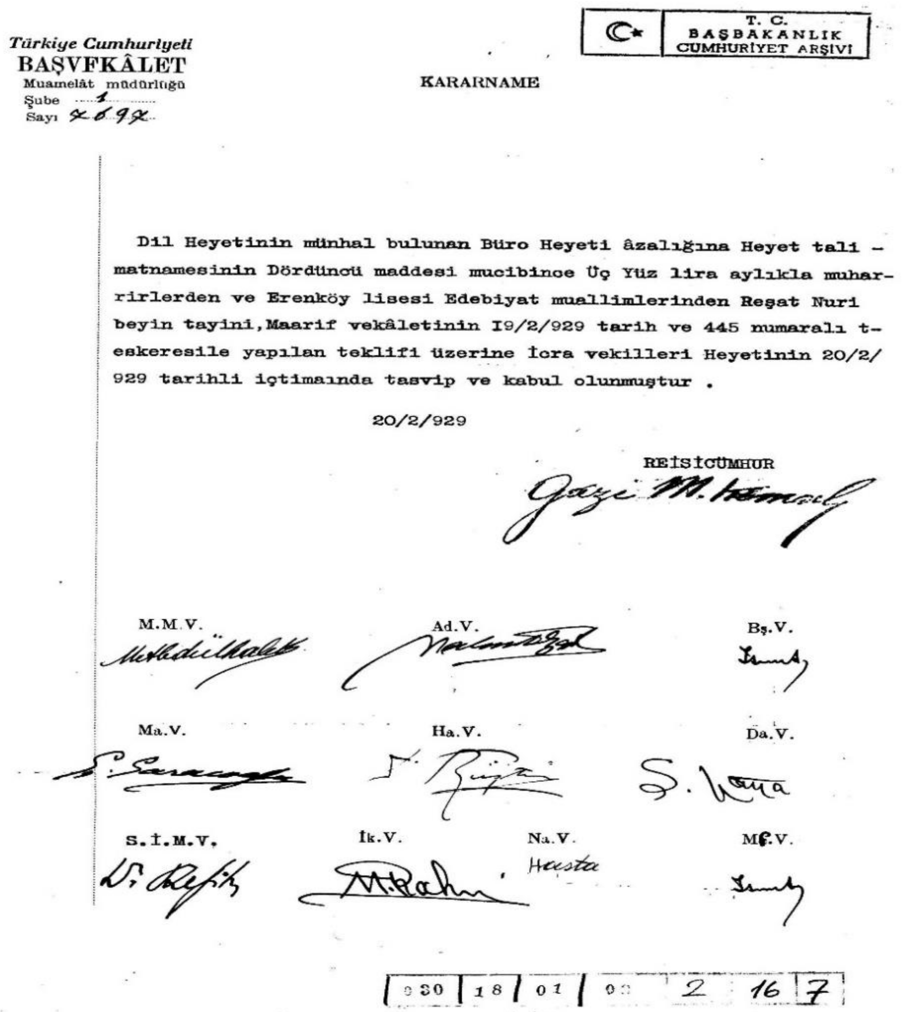
REİSİCUMHUR
Gazi M. Kemal

M.M.V. Ad.V. Bş.V.

Ma.V. Ha.V. Da.V.

S.İ.M.V. İk.V. Na.V. Mf.V.

Ek-2: Yeni Dil Heyeti Üyelerinin Atama Kararnamesi (26 Aralık 1928)

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Türkiye Cumhuriyeti
BAŞVEKÂLET
Muamelât müdürlüğü
Şube 1
Sayı 4/692

KARARNAME

Dil Heyetinin münhal bulunan Büro Heyeti âzalığına Heyet tali - matnamesinin Dördüncü maddesi mucibince Üç Yüz lira aylıkla muharrirlerden ve Erenköy lisesi Edebiyat muallimlerinden Reşat Nuri beyin tayini, Maarif vekâletinin I9/2/929 tarih ve 445 numaralı teskeresile yapılan teklifi üzerine İcra vekilleri Heyetinin 20/2/929 tarihli içtimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

20/2/929

REİSİCUMHUR
Gazi M. Kemal

M.M.V. Ad.V. Bş.V.

Ma.V. Ha.V. Da.V.

S.İ.M.V. İk.V. Na.V. Hasta M[illegible].V.

030 18 01 02 2 16 7

Ek-3: Reşat Nuri Güntekin'in Dil Heyeti Üyeliğine Atanma Kararnamesi (20.02.1929)

غازی حضرتلری، مبادیاً، یکی حرفلریمزك تصحیحی ایله مشغول اولویورلر

دون دولمه باغچه سراینده، شهریمزده بولونان مبعوثلره، غازیمزك حضورلریله، یکی حرفلریمز حقنده ایضاحات ویریلدی

دولمه باغچه سراینده یکی حرفلریمز حقنده قونفرانس ویریلیرکن

شهریمزده بولونان مبعوثلر، خلق فرقه‌سی کاتبه عمومیلکنك دعوتی اوزرینه دون دولمه باغچه سراینده رئیس جمهور حضرتلرینك حضورلرنده اجتماع ایتمشلر و یکی حرفلریمز حقنده ابراهیم نجمی بك طرفندن ویریلن قونفرانسی دیکله‌مشلردر.

Ek-4: Dolmabahçe Sarayında Alfabe Dersleri (Cumhuriyet 27 Ağustos 1928)